

Guido Hernández

José Carlos Mariátegui – Bortglömd peruansk revolutionär

Ur *Internationalen* 7/7 1994

Mariátegui föddes i Peru år 1894, för 100 år sedan. Under historiens lopp har han kommit i skymundan – men han var inte vem som helst. Han präglade den politiska diskussionen i Latinamerika i flera årtionden efter sin död.

Peruanen José Carlos Mariátegui var en av de personligheter som spelade en stor roll i Latinamerikas politiska utveckling, men som senare har kommit i skymundan.

I år [1994] är det hundra år sedan han föddes.

Han är ganska okänd utanför Latinamerika, också i den nya vänstergenerationen.

Han var med och bildade Perus LO, han var med vid grundandet av kommunistpartiet. Han startade tidskrifter som skapade historia.

Hans böcker i politiska och litterära ämnen kom ut i tjugtals med upplagor.

Han blev inte mer än 35 år, men präglade landets politiska diskussioner även årtionden efter sin död. Än i dag stöder sig hela den peruanska vänstern, mer eller mindre, på José Carlos Mariátegui.

Och idag kan det i Peru med den ”terroristjakt” som pågår vara förenat med livsfara att inneha hans skrifter.

Mariátegui var den tänkare som utvecklade den latinamerikanska politiska teorin.

1926 startade han en diskussion med Haya de la Torre om den socialistiska strategin. Skulle arbetarklassen eller småborgerligheten leda den revolutionära process som skulle förändra landet?

Mariátegui hävdade att det var arbetarklassen som måste leda den framtida revolutionen mot det kapitalistiska produktionsätt som då växte fram som ett resultat av imperialismens investeringar i Latinamerika. Även mot resterna av det förkapitalistiska produktionsätt som dominerande i seklets början.

Haya de la Torre, som överlevde Mariátegui ända till 1980-talet, och som kom att spela en framträdande roll som borgerligt populistisk politiker i Peru, ansåg tvärtom att framtiden låg i det nationella kapitalistiska produktionsättet. Han menade att det var den enda samhällsbildning som kunde utveckla Peru och Latinamerika som helhet. Den klass som skulle leda revolutionen var småbourgeoisin, eftersom arbetarklassen knappast existerade vid den tiden.

Imperialismen hade infört kapitalismen i Latinamerika och det uppfattade Haya de la Torre som positivt.

Mariátegui föddes i Moquegua 14 juni 1894. Som barn led han av en allvarlig sjukdom och började då ägna sig mycket åt läsning. Fadern dog tidigt och José Carlos måste i 13-årsåldern börja arbeta för familjens uppehälle. Litteratur var hans första intresse, han började jobba på ett tryckeri och blev därefter journalist. På tidningen *El Tiempo* ägnade han sig åt att bevaka debatten i parlamentet.

1916 gick han med i den litterära rörelsen *Colonida*. Kring 1918 börjar han utforma sin politiska inställning, påverkad av den sociala och politiska kamp som då pågick.

1919 startade han den politiska tidningen *La Razón* som stödde universitetsreformer och arbetarklassens strävanden. Regeringen stängde tidningen. Samma år han deltog han aktivt i

storstrejken 8 januari. Han vann arbetarnas förtroende men också regeringens misstro, och diktatorn Laguía skickade honom i exil.

Under landsflykten i Europa 1919-1923 besökte han Italien, Frankrike och Tyskland. Här förvandlades han från samhällsförbättrare till revolutionär. Inflytelserika personer som Croce, Gobetti, Gramsci, D'Annunzio, Gorkij, som han mötte påverkade honom, både i kulturfrågor och i hans politiska utveckling.

Efter återkomsten började han åter aktivt delta i Perus politiska och kulturella liv. Han deltog i undervisningen av arbetarna vid det "Folkliga Universitetet Gonzales Prada", och startade 1926 den berömda politiska och kulturella tidskriften *Amauta*, som fick inflytande långt över Perus gränser.

Tillsammans med bland annat Haya de la Torre grundade han APRA (Amerikanska revolutionära folkalliansen), men bröt två år senare med denne och ägnade sig åt att lägga grunden för socialismen i Peru.

Han led hela liv av dålig hälsa efter en sjukdom i barndomen och tillbringade de sista åren i rullstol.

Mariátegui var svårt sjuk ända från barndomen och dog bara 35 år gammal.

På 1920-talet gick Latinamerika in i den övergångsperiod som också pågick i övriga världen.

En övergångsperiod som pågick i 30 år, från första världskriget till slutet av andra världskriget, och som innebar framväxt av stora multinationella företag. I de centrala kapitalistiska länderna innebar övergången från klassisk imperialism både krig, revolutioner, politiska, statliga och ekonomiska kriser som skakade hela imperialismen.

Krisen påverkade Latinamerikas utveckling. Den inhemska industrialiseringen började ta fart.

Några länder i Latinamerika hade lyckats skapat en egen nationell marknad och på egen hand påbörjat bredare produktion. Därmed uppstod också en inhemsk bourgeoisie och arbetarklass.

Andra länder lyckades inte med detta på grund av en hindrande kolonial struktur.

Peru hörde till denna grupp. Kapitalismen i landet var en produkt av att imperialistiska krafter började investera i jordbruk och malmfyndigheter. Liksom i Bolivia var en stor majoritet av befolkningen av indianskt ursprung och arbetade i ett speciellt produktionsätt. Inte förrän på 30-talet startade en blygsam industrialisering i Peru.

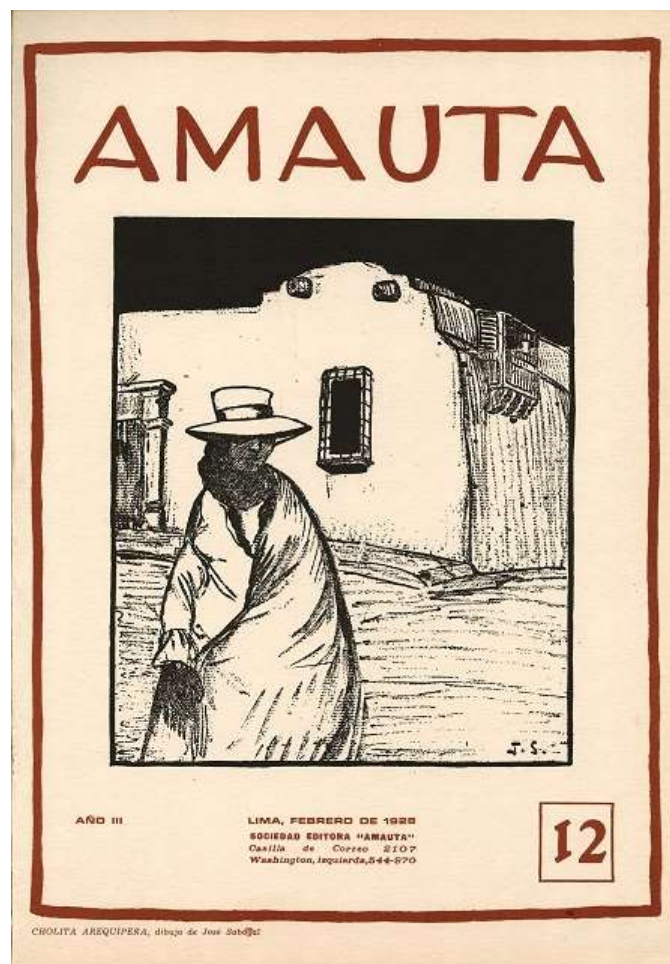
Den ekonomiska kris som drabbade landet efter första världskrigets slut, tillsammans med det politiska kaos som uppstod med storstrejk 1919 ledde till en politisk kris som kom till uttryck genom Leguías militärkupp. Hans regim försökte modernisera landet till imperialismens förmån.

Politiskt innebar det att civilistpartiet åkte ut ur regeringen och ersattes av en militär stab som gynnade det imperialistiska monopolkapitalet, framför allt från USA.

Den blygsamma ekonomiska återhämtningen gav arbetarrörelsen en skjuts. 1925 bildades COF (järnvägsarbetarnas fackförbund) och tidigare bildades bondefederationen bland lantarbetarna. Från 1926-27 drabbades arbetarrörelsen av en rad bakslag som bland annat innebar att anarkosyndikalismen sopades bort.

De första åren hade Leguía stöd bland medelklassen, arbetarna och de indianska bönderna, men snart började en systematisk repression mot dessa.

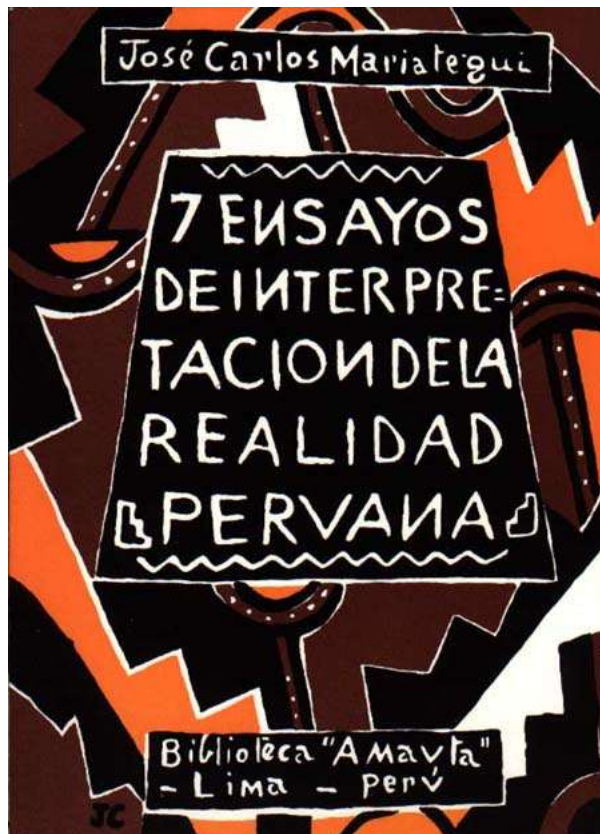
Det var i detta samhälle Mariátegui verkade.

I de tidskrifter han startade, *Amauta* och *Labor*, utvecklade han sina idéer och sin politiska strategi. Diskussionen med Haya de la Torres ledde till en brytning i den front de hade bildat, och Mariátegui var med och bildade Socialistiska Partiet 1928. Partiet bytte namn till Kommunistpartiet på 30-talet.

Ett år senare deltog han i grundandet av CGTP (första peruanska LO), och gav ut sitt storverk *Siete ensayos de Interpretación de la realidad Peruana*, sju essäer om den peruanska verkligheten.

I detta verk utvecklade han sin politiska teori om Peru som innebar att den socialistiska

revolutionens uppgift var att sopa bort förkapitalistiska och kapitalistiska produktionsförhållanden samtidigt som den genomförde socialistiska åtgärder.

Han hävdade att revolutionen måste ledas av arbetarklassen i allians med indianbönderna och medelklassen mot imperialismen och storgodsägarna. Den indianska majoriteten av befolkningen hade dittills inte spelat någon roll i det politiska livet, och inte heller uppmärksammats av politiska krafter.

I de sju essäerna utvecklade han dessutom den peruanska ekonomin, jordreformen, utbildningssystemet, religionsfrågan, motsättningen mellan centralism och regionalism och litteraturkritiken.

Kritiken mot utbildningssystemet hade sitt ursprung i Universitetets reformrörelse från 1919-1920, som blåste över Latinamerika, Argentina, Peru osv och som Aníbal Ponce skulle vidareutveckla några år sedan.

Mariátegui har jämförts med italienaren Antonio Gramsci, som också började som ung journalist, gav ut *L'Ordine Nuovo*, ett vänsterpolitiskt och kulturellt organ, liksom *Amauta* några år senare. Båda var intresserade och kunniga i litteratur. Båda kämpade för att behålla och utveckla en enad arbetsrörelse, och hör till de mest inflytelserika tänkarna och arbetarledarna i sina egna länder.

I Latinamerika kan man betrakta Mariátegui som en del i en större rörelse, där man också finner Mella från Kuba, Recabarren från Chile, Salvador de la Plaza från Venezuela och Aníbal Ponce från Argentina. De som lade den teoretiska och organisatoriska grunden för socialismen i Latinamerika.

Lästips – av och om José Carlos Mariátegui

Michael Löwy: [Introduktion – Marxismens historia i Latinamerika](#) (s 5-7 och i synnerhet 9-12)

Marc Becker: [José Carlos Mariátegui. Latinamerikansk marxistisk pionjär](#)

Mariátegui:

[Förord till ”Storm över Anderna”.](#)

[Urfolksfrågan i Latinamerika.](#)

[Den latinamerikanska socialistiska revolutionen.](#)

[Antiimperialistisk ståndpunkt.](#)

[Om Trotskij](#) (2 artiklar)